

konzekvencie. Dokonca aj v Británii vznikol dojem, že vďaka týmto aktivitám poklesli morálne štandardy. Povedané slovami Margaret Goreovej z Pomocnej leteckej dopravy v roku 1945 „čierny trh v Británii podomlel ľudskú česť a podľa môjho názoru je od tých čias naša spoločnosť menej poctivá... Práve vtedy sa to začalo.“<sup>29</sup>

## Násilie

Ak bolo kradnutie a ilegálny obchod vážnym problémom v celej Európe, potom všadeprítomná hrozba násilia bola krízou. Už som spomenul, že extrémne násilie bolo pre mnohých bežnou dennou záležitosťou. Koncom vojny si ľudia v Nemecku zvykli na denné i nočné bombardovanie: mŕtvolky medzi rozvalinami boli normálnym obrazom každodennosti. To isté sa v menšej miere dá povedať o Británii, severnom Francúzsku, Holandsku, Belgicku, Čechách a Morave, Rakúsku, Rumunsku, Maďarsku, Juhoslávii a Taliansku. Ďalej na východe bolo obyvateľstvo svedkom toho, ako delostrelectvo rozmetalo ich mestá na prach a spolu s nimi aj ľudské bytosti. Pre milióny vojakov to bolo tiež bežnou každodennou záležitosťou.

Aj ďaleko od bojovej zóny bolo násilie rovnako brutálne a nekonečné, akurát v osobnejšej rovine. Väzňov v tisíckach táborov nútených prác po celej Európe každý deň kruto týrali. Židia vo východnej Európe sa stali štvanou zverou a boli zabíjaní. Popravy kolaborantov v severnom Taliansku spúšťali nekonečný kolobeh represálií a protirepresálií, ktoré niekedy nadobúdali podobu osobnej pomsty – vendetty.<sup>30</sup> Šíritelia poplašných správ boli v ríši väznení a bití, dezertéri vešaní a každý, koho názor či etnický pôvod nezodpovedal predstave väčšiny ľudí z okolia, mohol očakávať, že bude zbitý, uväznený alebo aj zabitý. Koncom vojny sa všetko toto stalo bežnou rutinou. V dôsledku toho a vôbec nie prekvapujúco sa akty extrémneho násilia stali pomerne bežnými na celom kontinente.

Netreba veľa predstavivosti, aby sme si uvedomili, že tí, ktorí sa stali obeťami bežného násilia, mali sami väčší sklon páchať rovnaké násilnosti. Dokazuje to množstvo psychologických štúdií. Generálpukovník Sir Frederick Morgan, bývalý riaditeľ UNRRA pre západné Nemecko vyjadril v roku 1946 svoje obavy, týkajúce sa niektorých židovských lídrov, ktorí boli oslobodení z koncentrač-

ných táborov: „Títo židovskí lídri sú zúfalí muži, ktorí sú schopní všetkého. Prakticky všetko, čo sa môže stať živému človeku, sa im stalo a preto nepripisujú ľudskému životu žiadnu hodnotu.“<sup>31</sup> To isté platilo o nemeckých pracovných otrokoch. Podľa jednej štúdie UNRRA o psychologických problémoch zavlčených ľudí bolo pre nich celkom normálne preukazovať „bezprávnú agresivitu“ spolu s množstvom iných psychologických problémov vrátane „pocitu bezcennosti... zatrpknutosti a popudlivosti“. Vysoké percento týchto osôb prejavovalo znaky extrémneho cynizmu: „nič, čo robia aj tí najnezištnejší ľudia, sa nerobí z presvedčenia a z úprimnosti“.<sup>32</sup>

Ak bolo možné naraziť na obeť násilia na každom kroku, to isté platilo aj o ich mučiteľoch. Koncom vojny partizáni, zainteresovaní do čoraz násilnejšieho boja proti Nemcom ovládali väčšinu Grécka, celú Juhosláviu, časť Slovenska, väčšinu severného Talianska, podstatné oblasti pobaltských štátov a rozsiahle rozlohy Poľska a Ukrajiny. Vo Francúzsku hnutie odporu samo oslobodilo minimálne pätnásť *départementov*. Než spojenci dorazili do Paríža, ovládali väčšiu časť juhu a severu krajiny.<sup>33</sup> Vo väčšine týchto krajín – obzvlášť v Juhoslávii, Taliansku a Grécku – však nebolo vojnové násilie zamerané proti Nemcom, ale proti domácim fašistom a kolaborantom. Tí ľudia, ktorí presadzovali toto násilie, sa teraz dostali k moci.

Mnohí z tých, ktorí spáchali zverstvá v mene nacistov a ich spojencov, sa stali vojnovými zajatcami, no rovnako mnohí z nich sa sami stali zavlčenými osobami, prípadne sa jednoducho stratili medzi civilným obyvateľstvom. Šlo o desiatitisíce ľudí a boli rovnako psychologicky poznačení ako ich obeť. Je dôležité mať na pamäti, že väčšina tých vojakov, ktorí spáchali nejaké násilie, neboli psychopati, ale na začiatku vojny patrili k obyčajným členom spoločnosti. Ako dokazujú psychologické štúdie, tieto osoby mali spočiatku extrémny odpor voči tomu, čo sa od nich požadovalo a mnohí z nich si uvedomovali, že nedokážu plniť svoje povinnosti dlhý čas. Postupom času sa však odpor voči zabíjaniu ľudí vytrácal a nahradilo ho perverzné potešenie, dokonca eufória z toho, že dokázali prelomiť vlastné morálne kódy.<sup>34</sup>

Pre niektorých sa zabíjanie stalo závislosťou a dokázali páchať zverstvá ešte perverznejším spôsobom. Chorvátski ustašovci nielenže Srbov zabíjali, no našli si čas aj na odrezávanie prsníkov ženám a kastrácie mužov.<sup>35</sup> V mestečku Drama v severovýchodnom Grécku

hrali bulharskí vojaci futbal s hlavami svojich gréckych obetí.<sup>36</sup> V koncentračnom tábore Chelmno nemeckí dozorcovia zabíjali deti, ktoré prežili splynovanie v nákladných autách, tak, že im rozbíjali hlavičky o stromy.<sup>37</sup> Sovietski vojaci v Königsbergu priviazali nohy nemeckým ženám k dvom autám, ktoré sa potom rozbehli opačným smerom a doslova roztrhli tieto nešťastnice napoly.<sup>38</sup> Ukrajinskí partizáni mučili volynských Poliakov tak, že ich postupne rozrezávali rôznym poľnohospodárskym náradím.<sup>39</sup> Na oplátku poľskí partizáni mučili Ukrajincov. „Nikdy som nevidel chlapov z našej jednotky, aby nabodli na bajonety dojčatá či malé deti a hodili ich do ohňa. No videl som obhorené telá poľských detí, ktoré zomreli takýmto spôsobom,“ povedal jeden partizán. „Ale ak nikto z nás niečo také neurobil, potom to bolo jediné zverstvo, ktoré sme nespáchali.“<sup>40</sup> A teraz sa takíto ľudia stali členmi bežných európskych komunít.

Na margo stojí za to poznamenať, že Himmler sám uznával, že páchanie zverstiev musí mať psychologický dopad na jeho mužov. Preto inštruoval svojich veliteľov SS, že stres z neutíchajúceho zabíjania nesmie viesť k „brutalizácii“ ich mužov.<sup>41</sup> To bolo nariadenie, ktoré kompletne prevrátilo morálny poriadok: Himmler vlastne považoval esesákov za „obete“ ich vlastných zverstiev. Ľudia, ktorých zabíjali, mu nestáli ani za úvahu.

## Znásilňovanie

Toto je téma, ktorá spája mnohé z toho, čo som doposiaľ rozoberal a ktorá sa dotýka ďalších vecí, o ktorých ešte hovoriť budem. Znásilňovanie počas vojny symbolizuje zneužívanie vojenskej sily a bezdôvodné používanie násilia proti bezmocnému civilnému obyvateľstvu. Počas II. svetovej vojny sa z toho vyvinul fenomén, ktorý prerástol všetky dovtedy známe proporcie: počas tejto vojny a najmä v jej záverečnom štádiu došlo k väčšiemu počtu znásilnení, než v akejkoľvek inej vojne v histórii. Hlavným motivačným faktorom, najmä okamžite po boji, bola pomsta – lenže problém sa vymkol z rúk, nakoľko tu zlyhali inštitúcie oboch znepriateľných armád. Následky na mravnom a fyzickom zdraví obyvateľstva, najmä v strednej a východnej Európe, kde bolo znásilňovanie najrozšírenejšie, boli katastrofálne.

Znásilňovanie bolo vždy spájané s vojnami: vo všeobecnosti platilo, že čím je vojna brutálnejšia, tým je pravdepodobnejšie, že dôjde k znásilňovaniu žien nepriateľa.<sup>42</sup> K najhorším prípadom znásilnení došlo v záverečných fázach II. svetovej vojny v oblastiach najintenzívnejších bojov. Neoficiálne dôkazy hovoria o tom, že aj ženy samotné si uvedomovali, že sú v najväčšom ohrození krátko po skončení ťažkého boja.<sup>43</sup> Niektorí svedkovia v tej dobe dokonca tvrdili, že znásilňovanie bolo nevyhnutné, berúc do úvahy krutosť bojov, v ktorých sa vojaci ocitli: „Čo môže človek robiť?“ vyhlásil jeden ruský dôstojník. „Bola vojna, ľudia sa stali brutálnejšími.“<sup>44</sup>

Najhoršie veci sa diali vo východnej Európe, predovšetkým v oblastiach Sliezska a východného Pruska, kde sovietski vojaci po prvý raz vstúpili na nemeckú pôdu. No znásilňovanie nebolo obmedzené len na oblasti bojových operácií. Dochádzalo k nim aj ďaleko od nich – faktom je, že počas vojny stúpol počet znásilnení vo všeobecnosti aj tam, kde sa vôbec nebojovalo. Napríklad v Británii a v severnom Írsku sa v rozmedzí rokov 1939 až 1945 počet trestných činov, vrátane znásilnení, zvýšil takmer o 50 percent. To bol fakt, ktorý v tej dobe vyvolával veľké obavy.<sup>45</sup>

Nie je ľahké vysvetliť príčiny takého obrovského nárastu počtu znásilnení, ku ktorým dochádzalo v Európe v záverečných štádiách vojny a bezprostredne po nej, no je možné vysledovať určité trendy, spoločné pre celý kontinent. Ako obvykle, tento problém bol oveľa, oveľa horší na východnom fronte než na západnom. Len zriedkavo mali na svedomí spáchané zločiny civilní obyvatelia. V drvivej väčšine šlo o vojenský problém: úmerne s tým, ako spojenecké armády postupovali z každého smeru do Nemecka, spolu s nimi sa valila aj vlna sexuálneho násillia, vrátane iných zločinov. Znásilňovanie bolo o to horšie tam, kde bola situácia chaotickejšia, napríklad bezprostredne po ukončení ťažkých bojov, prípadne tam, kde vládla horšia disciplína vojenských jednotiek. A je dôležité poznamenať, že neporovnateľne horšie to bolo v krajinách, ktoré boli dobyté, než v tých, ktoré boli oslobodené. To naznačuje, že dôležitými – a vari najdôležitejšími – faktormi masového znásilňovania, ku ktorému došlo v roku 1945, bola pomsta a snaha dominovať.

Štúdie dokazujú, že vojnové znásilňovanie je obzvlášť brutálne a obzvlášť rozšírené tam, kde existujú väčšie kultúrne rozdiely medzi okupačnými vojskami a civilným obyvateľstvom. Niet pochyb, že táto

teória sa zrodila práve vďaka následkom II. svetovej vojny.<sup>46</sup> Osobitne smutnú reputáciu si vyslúžili francúzski vojaci z kolónií v Bavorsku. Podľa Christabel Bielenbergovej, Angličanky, ktorá žila v dedine neďaleko Čierneho lesa, marockí vojaci „znásilňovali po celom údolí“, sotva dorazili. Neskôr ich nahradili iní vojaci zo Sahary, ktorí „prišli v noci, obklúčili každý dom v dedine a znásilnili všetky ženy vo veku od 12 do 80 rokov.“<sup>47</sup> Marockí vojaci znásilnili v Tübingene dievčatá od dvanástich rokov až po sedemdesiatročné ženy.<sup>48</sup> Hrôzu z toho, čo sa dialo, znásoboval neobvyklý vzhľad týchto mužov, najmä po rokoch nacistickej rasovej propagandy.<sup>49</sup>

Kultúrne rozdiely boli faktorom aj na východnom fronte. Pohrdanie, ktoré prechovávali mnohí nemeckí vojaci, čo sa zúčastnili na invázii do Sovietskeho zväzu, voči východným *untermenschom*, sa bezpochyby prejavovalo aj na násilnom zaobchádzaní s ukrajinskými a ruskými ženami, ktoré sa im dostali do rúk. Spisovateľ Vasilij Grossman urobil rozhovor s jednou učiteľkou, ktorú znásilnil nemecký dôstojník, keď sa jej predtým vyhrážal zastrelením jej šesťmesačného dieťaťa.<sup>50</sup> Iná ruská učiteľka menom Geňa Demianovová opísala, ako ju skupinovo znásilnil tucet nemeckých vojakov, pričom ju najprv jeden z nich zbičoval kónským bičom: „Roztrhali ma na kusy,“ napísala, „... som len mŕtve telo.“<sup>51</sup>

Keď sa vlna obrátila a Červená armáda postupovala do strednej a juhovýchodnej Európy, aj jej vojaci boli ovplyvnení rasovými a kultúrnymi motívmi. Napríklad v Bulharsku v porovnaní s inými susednými krajinami nedochádzalo takmer k žiadnym znásilneniam. Čiastočne preto, lebo sovietska armáda v čase vstupu do Bulharska bola oveľa disciplinovanejšia, než iné, no tiež preto, lebo Bulharsko zdieľalo s Ruskom podobnú kultúru a jazyk. Obe krajiny prechovávali po stáročia medzi sebou priateľské vzťahy.<sup>52</sup> Takže keď Červená armáda vstúpila na územie Bulharska, úprimne ju vítala väčšina jeho obyvateľstva. Naopak, Rumunsko malo veľmi odlišný jazyk a kultúru v porovnaní so Sovietmi, navyše viedlo so Sovietmi veľmi krutú vojnu. V dôsledku toho trpeli Rumunky oveľa väčšími než Bulharky.

V Maďarsku a v Rakúsku bol údel žien oveľa horší, v niektorých oblastiach dokonca vskutku hrôzostrašný. Znovu išlo o značné kultúrne rozdiely medzi oboma stranami, no v tomto prípade bol sovietsky antagonizmus ešte znásobovaný faktom, že Maďari a Rakúšania na rozdiel od Rumunov boli v čase príchodu Červenej armády so

ZSSR ešte stále vo vojnovom stave. Mnoho žien v oblasti Csákváru západne od Budapešti skončilo po krutom znásilnení so zlomnou chrbticou, ktorá nevydržala pod náporom toľkých mužských útokov. Jednou z nich bola Elaine Polczová, dvadsaťročná Maďarka z Transylvánie, ktorá tiež utrpela takéto zranenie, aj keď nie s trvalými následkami. Znásilňovali ju pravidelne niekoľko týždňov a často strácala prehľad, koľko mužov sa na nej v priebehu noci vystriedalo. „To nemalo nič spoločné s túlením a so sexom,“ napísala neskôr. „To nemalo nič spoločného s ničím. Bola to prosto – a to si uvedomujem práve teraz, keď píšem tieto riadky, že toto slovo to presne vystihuje – agresia. Tak to prosto bolo.“ Bola zdrvená myšlienkou, že „toto sa odohrávalo po celej krajine.“<sup>53</sup>

No k najväčšiemu počtu znásilnení došlo v Nemecku. Vo východnom Prusku, Sliezske a v Pomoransku boli znásilnené desaťtisíce žien a potom zabitú v orgiách nefalšovaného stredovekého násillia. Marie Naumannová, mladá matka z Baerwalde v Pomoransku bola znásilnená a potom obesená hordou vojakov na trám stodoly vedľa svojho manžela. Ich deti zaškrtili povrazmi a ležali im mŕtve pod nohami. Nejakí poľskí civilisti ju odrezali, kým ešte žila. Keď sa jej spýtali, kto jej to urobil a ona odpovedala, že ruskí vojaci, označili ju za klamátku a zbili ju. Žena nedokázala zniesť to, čo sa jej stalo, a tak sa pokúsila utopiť v neďalekom potoku. To sa jej však nepodarilo. Celá mokrá sa dotackala do bytu svojej známej, kde však narazila na ďalšieho ruského dôstojníka, ktorý ju tiež znásilnil. Krátko po ňom sa objavili ďalší štyria sovietski vojaci, ktorí ju znásilnili „neprirodzeným spôsobom“. Keď sa odbavili, dokopali ju do bezvedomia. Keď sa prebrala, vošli do miestnosti ďalší dvaja vojaci, no „títo ma už nechali na pokoji, lebo som bola väčšmi mŕtva, než živá.“<sup>54</sup>

Nemecké projekty orálnej histórie, cirkevné archívy i nemecká vláda zhromaždili tisícky podobných príbehov. Aj sovietske zdroje tieto historicky potvrdzujú. Spomienky bývalých ruských dôstojníkov a neskôr spisovateľov, ako boli Lev Kopelev či Alexander Solženicyn, popisujú scény všadeprítomného znásilňovania, podobne ako niektoré tajné hlásenia o sovietskych excesoch, vypracované tajnou políciou NKVD v roku 1945.<sup>55</sup>

Ako Červená armáda postupovala cez Sliezske a Pomoransko k Berlínu, šírila sa aj vlna znásilňovania. Obrovské množstvo žien bolo znásilnených skupinovo, často jednu noc za druhou. Vasilij

Grossman urobil rozhovor s jednou ženou zo Schwerinu, ktorá mu povedala, že „dnes ma znásilnilo desať mužov.“<sup>56</sup> Hannelore Thieleová z Berlína bola znásilnená „siedmimi mužmi za sebou. Boli ako zvieratá.“<sup>57</sup> Inú Berlínčanku našli skrytú za hromadou uhlia v pivnici jej domu. „Bolo to dvadsaťtri vojakov za sebou,“ povedala po čase. „Museli ma zošívvať v nemocnici. Už nikdy nechcem mať nič spoločné so žiadnym mužom.“<sup>58</sup> Karl August Knorr, nemecký dôstojník z východného Pruska, tvrdí, že zachránil niekoľko desiatok žien vo vile, kde boli „v priemere znásilnené šesťdesiat až sedemdesiatkrát denne“.<sup>59</sup> A zoznam sa tým nekončí.

Výpočet znásilnení v roku 1945 je vskutku nechutný, podobne ako výpočet iných zverstiev, spáchaných počas vojny. Bolo ich ohromné množstvo. Príbehy, uchované vo Východnom archíve v Koblenzi sa čítajú rovnako monotónne ako opisy masakier Židov počas norimberského procesu. Je to nekonečné opakovanie hrôz, ktoré človek nedokáže uniesť. V niektorých častiach strednej Európy nebolo znásilňovanie zhlukom náhodných incidentov, ale masovou skúsenosťou celej ženskej populácie. Vo Viedni podľa hlásení kliník a lekárov bolo znásilnených 87-tisíc žien.<sup>60</sup> V Berlíne to bolo ešte horšie, údaje hovoria o 110-tisícoch znásilnených obetí.<sup>61</sup> Na východe krajiny, najmä v oblastiach neďaleko sovietskych kasární trvala hrozba útokov až do konca roku 1948.<sup>62</sup> Odhaduje sa, že bezprostredne po vojne boli v Nemecku znásilnené takmer dva milióny nemeckých žien.<sup>63</sup>

Údaje, týkajúce sa situácie v Maďarsku, je o niečo ťažšie nájsť. Kým znásilňovanie nemeckých a rakúskych žien bolo po vojne starostlivo zdokumentované, komunistická vláda povojnového Maďarska nikdy niečo také nepripustila. Až do roku 1989 nebolo možné urobiť žiadne primerané štúdie a o to ťažšie bolo získať informácie. Hrubý odhad na základe nemocničných záznamov hovorí, že sovietski vojaci znásilnili 50-tisíc až 200-tisíc Maďariiek.<sup>64</sup> Údaje za západnú Európu sú oveľa nižšie, no stále ešte značné. Napríklad príslušníci armády Spojených štátov boli za roky 1942 až 1945 obvinení zo 17-tisíc znásilnení civilných žien v severnej Afrike a v západnej Európe.<sup>65</sup>

Dôsledky sexuálneho násillia a vykorisťovania po vojne boli obrovské. Napriek dvom miliónom ilegálnych potratov v Nemecku ročne sa nemeckým ženám narodilo 150-tisíc až 200-tisíc „cudzích detí“, niektoré z nich ako následok znásilnenia. Mnohé z nich museli trpieť nevraživosť svojich matiek po celý ich život.<sup>66</sup> Veľké množstvo



žien sa nakazilo venerickými chorobami – v niektorých oblastiach ich bolo až 60 percent. Vo všeobecnosti sa nedali liečiť, pretože cena za jednu injekciu antibiotík v Nemecku v auguste 1945 sa rovnala cene kila pravej kávy.<sup>67</sup> K fyzickým problémom pribudli aj problémy emocionálne a psychologické – a nielen tých žien, ktoré trpeli priamo, ale žien ako takých. Keď si ženy uvedomili, že sa vlastne stali vojnovou korisťou, pochopili, že už nikdy nebudú v bezpečí a že vo svete, v ktorom dominujú muži, budú považované iba za vec. Ženy na rozsiahlych územiach Európy tak museli žiť v stave permanentného strachu.<sup>68</sup>

Nesmieme však zabúdať, že tento masový fenomén sa dotkol aj mužov. Mnoho z nich sa muselo pozeráť, ako im pred očami znásilňujú manželky, matky, sestry a dcéry. Tí, ktorí sa pokúsili zasiahnuť, boli často zastrelení. Mnoho nemeckých mužov sa však len trpne prizeralo a potom sa sužovalo výčitkami za svoju neschopnosť. Aj preto neboli v Maďarsku, Rakúsku a v Nemecku zážitky z masového znásilňovania násilnými a degradujúcimi skúsenosťami len žien, ale týkali sa aj mužov. Dotklo sa to dokonca aj tých mužov, ktorí boli počas oslobodzovania ďaleko od domov. Keď sa vrátili, našli svoje ženy a milované osoby nezvratne zmenené údelom, ktorý prežili. Mnohí z týchto mužov nedokázali túto zmenu prijať a svoje ženy opustili, čím ešte väčšmi prispeli k všeobecnej frustrácii žien tej doby. Strach z mužovej reakcie nútil mnohé ženy držať svoj zážitok v tajnosti. Veľké množstvo z nich skrývalo, že boli nakazené pohlavnými chorobami, že podstúpili potrat, ba že dokonca porodili „ruské decko“.<sup>69</sup> V dôsledku rôznych tlakov na manželský vzťah sa v porovnaní so situáciou pred vojnou dvakrát zvýšil v povojnovom Nemecku počet rozvodov. A podobné to bolo v celej Európe.<sup>70</sup>

Napokon je potrebné spomenúť aj to, aký dopad malo bežné znásilňovanie a vykorisťovanie žien na vojakov, ktorí sa podieľali na týchto násilnostiach, najmä ak sa drvivej väčšine z nich za toto konanie vôbec nič nestalo. Fakt, že počet znásilnení sa niekoľko rokov po vojne stále držal na vysokej úrovni, nasvedčuje, že nešlo v tomto smere iba o akt pomsty – namiesto toho sme konfrontovaní s oveľa znepokojujúcejším poznaním, že mnoho vojakov spáchalo zločin znásilnenia jednoducho preto, že mohli.<sup>71</sup>

Slová niektorých vojakov v tej dobe prezrádzajú ich presvedčenie, že na sex mali právo a keďže to bolo nutné, vynútili si to silou:



„My sme vás oslobodili a vy nám nechcete poskytnúť aspoň malé potešenie?“ „Potrebujem ženu! Za to som prelieval svoju krv!“ „Americkí a britskí bigoši mali pre svoje fräulein cigarety a čokoládu, nemuseli znásilňovať. Rusi nemali nič.“<sup>72</sup> V prostredí, kde mali vojaci nad ženami neobmedzenú moc, kde nehrozil takmer žiaden trest a kde sa všetci ostatní spolubojovníci podieľali na sexuálnom násilí, sa stalo znásilňovanie normou. Napríklad jeden z kolegov Vasilija Grossmana, vojnový korešpondent, znásilnil jedno ruské dievča, ktoré sa chcelo skryť v jeho izbe pred tlupou opitých vojakov, nie preto, že by bol ľudské monštrum, ale preto, lebo „nedokázal odolať pokušeniu.“<sup>73</sup>

Muži, ktorých Američania dnes označujú za „najväčšiu generáciu“, neboli takí nezištní hrdinovia, ako ich často vykresľujú: našli sa medzi nimi v primeranej miere aj zlodeji, vandali a násilníci najhrubšieho zrna. Stovky spojeneckých vojakov, obzvlášť tých z Červenej armády, boli sériovými násilníkmi. Svojho času o tom Lev Kopelev napísal:

Aká potupa? Čo bude s tými vojakmi, ktorí stáli v rade, aby si užili s nemeckou ženou, ktorí znásilnili malé dievčatká a zabili staré ženy? Vráti sa do našich miest, k svojim ženám, k svojim dievčatám. Tisíce a tisíce potenciálnych zločincov, dvojnásobne nebezpečných, pretože sa vrátia domov s povestou hrdinov.<sup>74</sup>

Po preradení do civilu sa títo muži roztratil po svojich komunitách v celej Európe, ba vrátili sa aj do Kanady, Ameriky, Austroázie a iných krajín celého sveta. Bola by to naozaj zaujímavá štúdia, aký dopad mal ich povojnový návrat na vzťah k ženám v ich vlastnej krajine.

### Mravnosť a deti

Nie je prekvapením, že s ohľadom na atmosféru, ktorá prevládala bezprostredne po vojne, panovali všeobecné obavy, ako budú vyrastať európske deti. Nielenže žili v stave ustavičného fyzického nebezpečenstva – už sme si porozprávali historky o detských hrách s nevybuchnutou muníciou, o tom, ako prechádzali cez mínové polia, aby si nazbierali jahody na druhej strane, ba aj ako odpálili pancierovú päsť, zabudnutú pri ceste –, no značné bolo aj ich mravné ohroze-

nie. Psychologické poškodenie, ktoré utrpeli, sa prejavovalo najmä na hrách, ktoré sa deti v tej dobe hrávali. Matky si zúfali, keď videli svoje deti hrať sa na „letecké nálety“, alebo na „Frau komm“ (čo bola fráza, používaná ruskými vojakmi, keď si vybrali nejakú ženu na znásilnenie).<sup>75</sup> Podplukovník William Byford-Jones bol v Berlíne šokovaný, keď uvidel na troch stenách jednej budovy pätnásť jednoduchých detských kresieb obeseného človeka. Podľa pracovníka zo sirotinca Armády spásy nemecké deti, s ktorými pracoval, vždy obliekali svoje bábiky do uniformiem, kým väčšina sirôt po zavlečených osobách pri pohľade na muža v uniforme kričala od strachu.<sup>76</sup>

Ako som už poznamenal – pokiaľ deti sotva videli nejakého muža bez uniformy, v istých častiach kontinentu sotva vôbec videli nejakého muža. Tento nedostatok mužských vzorov, spojený s redukciou autority dospelých, mal značný vplyv na správanie sa detí. V Británii vzrástla počas vojny delikvencia mladistvých o takmer 40 percent, najmä čo sa týkalo vlámaní, zámerného poškodzovania majetku a krádeží (ktoré sa viac ako zdvojnásobili).<sup>77</sup> Aj v Nemecku sa v rokoch 1937 až 1942 podľa údajov Martina Bormanna zvýšila kriminalita mladistvých. A v roku 1943 táto tendencia pokračovala. V niektorých mestách, napríklad v Hamburgu sa delikvencia mladistvých počas vojny strojnásobila.<sup>78</sup> V polovici roku 1945 bolo v sovietskej zóne hlásené pôsobenie „detských gangov“, ktoré napádali a niekedy aj zabíjali ľudí pre jedlo a peniaze: chýbajúci rodičovský dozor a v niektorých prípadoch aj neexistencia akýchkoľvek rodičov urobili z týchto detí „malých divochov“.<sup>79</sup>

Najväčšie znepokojenie vzbudzoval osud nemeckých detí. Niektorí ľudia verili, že sú sami osebe hrozbou už len pre svoju nemeckú krv. V Nórsku došlo k masívnym požiadavkám deportácií všetkých detí, ktorých otcami boli nemeckí vojaci s argumentom, že by z nich mohla v budúcnosti vyrásť nacistická piata kolóna. Tie isté eugenické princípy, vďaka ktorým nacisti verili, že sú nadradenou rasou, boli teraz aplikované na nemecké deti, identifikované ako budúca hrozba.<sup>80</sup>

Čo sa týkalo situácie vnútri samotného Nemecka, spojenci sa väčšmi báli tínedžerov, než menších detí. Nemeckí tínedžeri roku 1945 boli totiž celý svoj život indoktrinovaní nacistickou ideológiou, celých dvanásť rokov školskej dochádzky, vrátane povinného členstva v nacistických mládežníckych organizáciách Liga nemeckých dievčat

a Hitlerova mládež. Mnohí sa obávali, že táto generácia detí bude neprevychovateľná. Britskí vojaci, ktorí sa zapojili do bojov v rokoch 1944 a 1945, často spomínali, že „čím šlo o mladšieho Nemca, tým bol arogantnejší a ‚zbehlejší‘“. V úžasnom článku v denníku *Daily Express* major R. Crisp napísal, že obyčajných nemeckých vojakov, s ktorými obvykle prichádzal do styku, nahradila armáda fanatických pätnásť až šestnásťročných chlapcov, neschopných ničoho iného, len brutality.

Nedá sa v nich vyčítať nič poctivé, jemné či skromné. Všetko je beštiálne, nechutné a kruté. Toto je generácia mužov, úmyselne trénovaných k barbarstvu, k nastoleniu hrôzostrašného poriadku šialencov. Niet v nich jedinej čistej myšlienky... Každý Nemec, narodený od roku 1920, je v tomto satanovom znamení. Čím sú mladší, tým sú nemilosrdnejšie naimpregnovaní jedom zla. Každé dieťa, narodené v Hitlerovom režime, je strateným dieťaťom. Je to stratená generácia.

Článok ďalej pokračuje náznakmi, že je požehnaním, ak bolo toľko detí počas bojov zabitých a že s tými, čo zostanú nažive, by sa malo pre dobro sveta zaobchádzať podobným spôsobom. „No či ich vykožíte alebo sterilizujete, nacizmus so všetkou svojou hrôzostrašnosťou nezmizne z povrchu zeme, kým nie je mŕtvy posledný nacista.“<sup>81</sup>

Hrôzy nacistickej vlády sa teda napokon odrazili aj v úvahách a článkoch spojencov. Tu, v mainstreamových britských novinách nachádzame návrh na vyhubenie ako *morálne* riešenie hitlerovského zla, ktoré sa prehnalo Európou. Vôbec sa to neodlišuje od Goebelsových myšlienok v tých najspupnejších nemeckých článkoch v denníku *Völkischer Beobachter*. Rozdiel – ale zásadný – je v tom, že ľudia, ktorí v Británii uvažovali takýmto spôsobom, nedržali v rukách opraty moci a preto sa podobné návrhy nikdy neuskutočnili. No už samotný fakt, že sa o takýchto myšlienkach seriózne uvažovalo v národných médiách, dokumentuje rozsah poškodenia morálky, ku ktorému došlo aj v krajinách, ktoré počas vojny neboli okupované.